

Gré van der Baan

Festival van het Voorjaar

Wie zich in de natuurstudie toelegt op de vogels is toch wel een bevoorrecht mens! Nog voor Kerstmis hoort hij al het voorjaar komen in het zagen van de koolmees, in de schuchtere zangoefeningen van de merel in de winterzon bij de voedertafel. Hij hoort in januari hoe de leeuwerik boven de kale weilanden zijn lokroepen aaneenrijgt tot iets wat al aardig in de richting gaat van het echte voorjaarslied. In de maand daarop groeien al die op zich zelf staande lente-symptomen uit tot de volledige zang van lijsters, duiven en mezen; de vink versterkt het koor met zijn krachtige slag en op een zonnige morgen in maart vertelt de tjiptjaf, dat nu de winter definitief achter de rug is. Heel het vroege voorjaar is voor de vogelaar één tijd van verrukking en vreugdevol herkennen.

Sommige mensen beweren, dat het zo moeilijk is, de vogels aan hun zang te leren onderscheiden. Het begin is inderdaad even lastig, maar daarna gaat het snel. Het is niet mogelijk een vogelgeluid afdoende te omschrijven, omdat verschillende mensen het in totaal andere klanken weergeven. Het is het beste, voor Uzelf een zinnetje te bedenken, dat in ritme en timbre de slag, zoals U die hoort, ongeveer weergeeft. Zo hadden we voor de vink de frase: *aarr-dappelschillen voor Jan de Bie!* De roodborstjes in mijn omgeving begonnen allemaal hun zang met „tietjepuu”, maar in een ander deel van het land hoorde ik ze heel anders beginnen. De boomkruiper zei zeer gedecideerd: *Loop naar de pomp toe!* De zwaluw prevelt een druk Frans liedje. De geelgors is het best gekarakteriseerd door het engelse: *Very little bread and no — cheese!* Het goudhaantje zegt in het engels: *I twist and twist and twist and twist my nest together!* Voor sommige vogels gelden bepaalde ezelsbruggetjes: een gekraagde roodstaart begint altijd met één heel hoge toon, gevolgd door een druk prevelementje, een zwartkopje besluit vaak met een paar staccato toontjes, die aan de claxon van een ziekenauto herinneren, een nachtegaal zegt ergens in zijn liedje altijd: *tjo-tjo-tjo-tju-dahiedowiet!* En die arme rietgors heeft onover-

komelijke spraakstoornissen: *sie — sie — sie — sisisi!* De fluiters is ook zo'n stotteraar, maar dan in 't latijn en over zijn eigen naam: *si-si-si-sibilatrix!*

Punt één is natuurlijk het leren herkennen van al die vogelgeluiden. Dan begint punt twee, het zoeken naar regels in al dat gedaver en het speuren naar oorzaak en gevolg.

Wie b.v. jaar in, jaar uit de begintijden van de zang per soort noteert, in minuten voor of na zonsopgang, zal opmerken dat steeds dezelfde soorten het ochtendkoor

openen, n.l. de lijstersoorten en de nauwverwante roodborst. (Nachtegaal en roodstaart zingen dikwijls al midden in de nacht.) Hij leert dan de vrij vaste volgorde van de verschillende soorten kennen en kan met zekerheid voorspellen: nú wordt het tijd voor de eerste koolmees. Andere soorten verschuiven het tijdstip van ontwaken; de vink begint als langslaper maar betert zijn leven naarmate het voorjaar vordert. De vroege zangers zijn des avonds ook weer de laatsten in het avondkoor.

Het ochtendkoor, van één uur voor zonsopgang tot even er na, betekent het optreden van de volledige „tableau de la troupe”. Daarna zingen nooit meer alle vogelsoorten tegelijk, maar er vallen telkens grotere of kleinere groepen van individuen uit om te eten, te nestelen, te slapen en wat meer des vogels is, zodanig, dat men op een later uur van de dag een geheel misleidende indruk kan krijgen van de vogelstand in een bepaald terrein. Het avondkoor, omstreeks zonsondergang, is altijd minder veeltallig dan het ochtendkoor.

Ook is me gebleken, dat iedere soort een bepaald dagritme in zijn zang heeft. Sommige soorten hebben twee duidelijke „piekuren” in hun zangproductie, n.l. in het ochtend- en in het avondkoor en wel op een vast tijdstip ten opzichte van zonsop- en zonsondergang. Zo ligt b.v. de ochtendpiek van de merel van 60—40 minuten voor zonsopgang en die van de houtduif omstreeks zonsopgang. (De laatste begint weliswaar vaak meer dan een uur voor zonsopgang al te zingen, er zijn dan echter nog veel pauzes in de zang.)

Ergens tussen deze piekuren ligt een dieptepunt, ook weer van soort tot soort verschillend. Bij de merel ligt het onmiddellijk na de ochtendpiek, als alle merels bezig zijn regenwormen te vangen. Bij de houtduif ligt het laat in de namiddag.

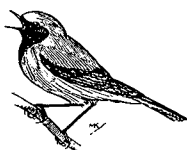
Andere vogelsoorten hebben wel een vaste begintijd voor hun zang, maar hun dagritme vertoont geen vaste pieken en rustpauze, maar schommelt min of meer toevallig om een bepaald gemiddelde.

Vergelijkt men de soorten, die bij de twee typen van zangproductie behoren, dan ziet men dat de vogels van het eerste type, met de pieken in ochtend- en avondschemering, de soorten zijn, die hun voedsel voor een belangrijk deel, of geheel, op de grond zoeken en voor het zingen graag op een boomtak zitten, die dus deze bezigheden niet kunnen combineren. Ze zingen direct na het ontwaken, in de schemering; zodra het op de grond licht genoeg is geworden wisselen ze zang en voedselzoeken af; eer het donker wordt eten ze nog eens een flinke maaltijd en in de avondschemering besluiten ze de dag weer met zang. Tot dit type behoren roodborst, merel, zanglijster, houtduif.

De vogels van type twee fourageren hoog in de bomen. Ze beginnen hun zang iets later dan de vogels van type één en zingen en fourageren tegelijkertijd, ze fluiten onder hun werk. Dit zijn b.v. tjiftjaf, fitis en fluiter. De vogels van type één vertonen in tijden van grote voedselbehoefte (jongen in het nest) of voedselschaarste (koude, voedselarm terrein) een duidelijke afname van zangproductie, die zich in het uiterste geval kan beperken tot de beide piekuren. We hebben hier met een wisselwerking te doen tussen twee niet te verenigen neigingen, n.l. die om te zingen en

die om te fourageren. Dat voor deze zangdrift nog een zekere drempelwaarde overschreden moet worden, die ook beïnvloed wordt door inwendige factoren en door uitwendige prikkels, zoals temperatuur en weersomstandigheden en misschien ook nog optische prikkels uit de omgeving, is zeer waarschijnlijk. Er is in deze materie nog zeer veel te onderzoeken en te ontdekken en het is een altijd boeiende opgave.

En laat men zich niet verbeelden, dat, zoals iemand mij eens zei, het mysterie geringer wordt naarmate de kennis vordert. Integendeel, hoe meer men er van ontdekt, hoe groter de verrukking en verwondering wordt over de vogelzang, hoe meer men ieder voorjaar gaat uitzien naar de inzet van dit jaarlijkse festival van het voorjaar.

C. Sipkes

De vroegste bloeiers

De allervroegste Benelux-plant is zeker het Stinkend Nieskruid (*Helleborus foetidus*), die in Zuid-Limburg praktisch ontbreekt maar in het dal van de Amblève reeds voorkomt. Ook voor tuinen is het een sterke winterbloeier, gemakkelijker te kweken dan de gewone witte Kerstroos, en zeer decoratief met zijn stevige, fris-groene bladeren en lichtgroene bloemen met bruin-purperen randen.

De opvolger van deze soort is dan het sneeuwkllokje, wel niet oorspronkelijk wild in de Nederlanden maar toch zo talrijk verwilderd dat het niet moeilijk is het te vinden.

Het geslacht *Galanthus*, waartoe het sneeuwkllokje behoort, komt in Midden- en Zuid-Europa en West-Azië voor, naar het zuiden en oosten toe in soorten met breder blad, grotere bloemen en soms (*Galanthus elwesii*) met twee groene vlekken op de binnenste bloembladen in plaats van één, zoals bij onze *G. nivalis*.

Maar ook „onze” *nivalis* vertoont enkele vormen. Let eens op de vorm

Galanthus nivalis scharlokii

Foto: C. Sipkes